

Жорабаева Ж.К.
**Міндетті медициналық
сақтандыруды енгізудің
қажеттілігі**

Елімізде сақтандыруды дамытудың негізгі мақсаты – мемлекеттің, азаматтардың және шаруашылық жүргізуші субъектілердің мүддесін қорғаудың нақты құралы бола алатын толыққанды, орнықты жұмыс істейтін ұлттық сақтық нарығын қалыптастыру. Мақалада қазіргі кездегі еліміздегі медициналық сақтандыру мәселесінің жағдайы мен даму қарқыны туралы сөз қозғалған. Батыс елдерінде кез-келген азаматта медициналық сақтандыру полисі болса, Қазақстанда медициналық сақтандыру дамымаған. Қазіргі таңда сақтандыру қоғамның әлеуметтік-экономикалық тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында нарықтық әдістермен экономиканы басқарудың негізгі құралы болып табылады. Жалпы міндетті медициналық сақтандыру, денсаулық сақтауды ресурстық қамтамасыз етуді арттыруға, экономикалық қызығушылықты және медициналық ұйымдар мен медициналық қызметкерлердің өз қызметінің соңғы нәтижесіне жауапкершілікті арттыруға мүмкіндік береді. Кәсіпкерлер жұмыскерлерінің денсаулығын сақтауға мүдделі болады. Яғни, әр азамат өз денсаулығына өзі жауапты екенін түсініп, ол үшін белгілі бір салымдар жасап тұруы тиіс.

Түйін сөздер: медициналық қызмет нарығы, медициналық сақтандыру, міндетті медициналық сақтандыру (ММС), ерікті медициналық сақтандыру (ЕМС).

Zhorabaeva Zh.K.
**The need for the introduction of
mandatory health insurance**

The main purpose of insurance in our country is to create a full and stable national insurance market, which could become a real tool and protect the interests of economic entities, citizens and the state. The article discusses the current state of the health insurance of our country and its pace of development. In Western countries, all citizens have health insurance, whereas in Kazakhstan health insurance is not developed. At this moment the insurance is the main tool of economic management market methods to ensure socio-economic stability of society. In general, compulsory health insurance provides an opportunity to increase the supply of resources for health, economic interest, responsibility for the final result of medical institutions and healthcare workers. Employers will be forced to insure the health of its employees. It means that every citizen will understand the responsibility for their health and will be required to pay certain fees. In addition, the collected funds, which are allocated to health insurance, should be kept under strict control. Everything should be available on request of patients and citizens should have the opportunity to receive medical care regardless of location within the health insurance.

Key words: The market of health services, health insurance, compulsory health insurance, voluntary medical insurance.

Жорабаева Ж.К.
**Необходимость введения
обязательного медицинского
страхования**

Главная цель развития страхования в нашей стране – формирование полноценного и стабильно функционирующего национального страхового рынка, который сможет стать реальным инструментом, защищающим интересы хозяйствующих субъектов, граждан и государства. В статье рассматривается современное состояние медицинского страхования нашей страны и ее темпы развития. В западных странах у любого гражданина есть полис медицинского страхования, тогда как в Казахстане медицинское страхование не развито. На данный момент страхование является основным инструментом управления экономикой рыночными методами с целью обеспечения социально-экономической устойчивости общества. В целом обязательное медицинское страхование предоставляет возможность увеличить ресурсное обеспечение здравоохранения, экономический интерес, ответственность за конечный результат медицинских учреждений и медицинских работников. Предприниматели будут вынуждены страховать здоровье своих сотрудников. Это означает, что каждый гражданин поймет ответственность за свое здоровье и будет обязан вносить определенные взносы.

Ключевые слова: рынок медицинских услуг, медицинское страхование, обязательное медицинское страхование, добровольное медицинское страхование.

**МІНДЕТТІ
МЕДИЦИНАЛЫҚ
САҚТАНДЫРУДЫ
ЕНГІЗУДІҢ ҚАЖЕТТІЛІГІ**

Сақтандыру – жалпы қоғамның экономикалық қатынастарының айрықша сферасын бейнелейтін көне категория. Сақтандыру сферасы адам өмірінің, өндірістік және әлеуметтік-экономикалық қызметтің барлық жағын қамтиды. Сақтандыруға түрткі болатын басты себеп – бұл өндіріс пен адам өмірінің қауіп-қатерлі сипаты. Сондықтан өндіріс процестерін жалғастыру, азаматтардың жекелеген санаттарының өмір тіршілігі мен әл-ауқатын қолдап отыру мақсатында оларды сатып алу үшін қоғамның, жеке өндірушілердің, олардың топтарының натуралдық – заттай қосалқы қорларын да немесе резервтерін де, сондай-ақ ақша ресурстарын да кіріктіретін қажетті қаражаттары болуы тиіс. Мұндай ақша қаражаттары әдетте резерв және сақтық қорлары түрінде қалыптасады.

Елімізде сақтандыруды дамытудың негізгі мақсаты – мемлекеттің, азаматтардың және шаруашылық жүргізуші субъектілердің мүддесін қорғаудың нақты құралы бола алатын толыққанды, орнықты жұмыс істейтін ұлттық сақтық нарығын қалыптастыру.

Қазіргі таңда сақтандыру қоғамның әлеуметтік-экономикалық тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында нарықтық әдістермен экономиканы басқарудың негізгі құралы болып табылады.

Сақтандыру механизмдерінің ерекшелігі тек қана кәсіпорындар мен азаматтардың мүлкін сақтау ғана емес, сонымен қатар мемлекеттің макроэкономикалық мәселелерін шешу секілді қызметтерді атқару болып табылады. Сондықтан, нарықтық шаруашылығы дамыған мемлекеттерде сақтандыру әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешудегі экономиканың стратегиялық секторы болып отыр.

Медициналық сақтандыру – бұл жұмыс берушілердің, азаматтардың және бюджет қаржыларының сақтандырылған тұлғалардың ауру-сырқау кезіндегі, медициналық мекемелердің шығындарының орнын толтыру үшін сақтандыру жарналары есебінен жұмсалатын денсаулық сақтауды қаржыландыру барысында туындайтын қатынастар. Медициналық сақтандыру әлеуметтік мәселеге басым көңіл бөлінген экономикаға бет бұрған елдердің сақтық қорғау жүйесінің толықтай міндетті бөлігінің бірі.

Денсаулық сақтаудың кез келген қоғамның өмір сүру әрекетіндегі маңызы ерекше, себебі, көп жағдайда елдің халықаралық алаңдағы бәсекеге қабілеттілігін анықтайтын адамдық әлеуетінің дамуы оның жағдайына байланысты.

Медициналық сақтандыру – бұл халықтың арнайы қорға жиналған қаражат есебінен тегін медициналық көмек алуын қамтамасыз ететін жүйе. Оған сәйкес сақтандыру жарналарын жұмыс істейтін азаматтардың жұмыс беруші мекемелері төлеп отырады, ал жұмыссыздар мен еңбекке жарамсыз адамдар үшін жарна мемлекеттен аударылады. Сондай-ақ, жұмыс істейтін азаматтар өз жалақыларынан мақсатты салымдар аударып отырады. Бұл жүйе халықтың барлық топтары үшін медициналық және дәрі-дәрмектік көмектің тең көлемі мен сапасын қамтамасыз етеді. Яғни, медициналық қызмет жас пен кәріге, бай мен кедейге бірдей көлемде, тең дәрежеде көрсетіледі.

Яғни, міндетті медициналық сақтандыруды енгізудің негізгі мақсаты – азаматтар мен жұмыс берушілердің денсаулыққа деген ортақ жауапкершілігін арттыру болып табылады. Қазіргі таңда бұл жауапкершілік тек мемлекетке ғана жүктеліп отыр. Әрбір тұлға өз денсаулығын күтіп, салауатты өмір салтын ұстануы, ал жұмыс беруші әрбір жетекші өз қызметкерінің денсаулығын ақтауға мүдделі болуы керек. Себебі, қызметкер кез келген кәсіпорын үшін табыс көзі екені бізге белгілі. Осындай ортақ жауапкершілік тетіктері сақтандыру медицинасы кезінде басынша нақты жұмыс істейтін болады.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы денсаулық сақтауды қаржыландырудың 6%-дан кем болмауын, орташа есеппен алғанда, ЖІӨ-нің 8-10% болуын ұсынады. ССРО кезінде денсаулық сақтау шығындары ЖІӨ-нің 6% құрады, қазір бізде денсаулық сақтауды қаржыландыру, шамамен ЖІӨ-нің 4% болады. Даму қарқыны күшті елдерде денсаулық сақтауға бөлінетін қаржыландыру үлесі ЖІӨ-нің 15% дейін жетеді. Алайда, даму қарқыны күшті елдердің өзінде де бар қаражаттың мөлшері де денсаулық сақтауға жетпей жатады. Сондықтан да әлемде қандай да бір әмбебап, денсаулық сақтау жүйесінің озық үлгісі бар деп айту қиын.

Қазақстан 90 жылдардың басында міндетті медициналық сақтандыру жүйесін жасауға қадам басып көрді. Бірақ ол кезең аса қолайлы уақыт болған жоқ, жұмыссыздық қатты белең алды, зейнетақы мен жалақы кешігіп беріліп, көптеген кәсіпорындар жабылып жатты. Жас мемлекет үшін тұрғындардың әлеуметтік осал

тобы үшін қажетті төлемдерді жасау ол кездері көтере алмайтын ауыр жүк болды. Осындай факторлардың бәрі де міндетті сақтандыру туралы жақсы идеяны жүзеге асыруға жол бермеді.

Қазақстандағы Сақтандыру нарығында ерікті медициналық сақтандыруға деген сұраныс төмен. Бар жоғы 2%-ды құрайды екен. Сақтандыру нарығындағы мамандардың ойынша, бұл көрсеткіш 1-2 жылда өзгере қоймас. Ерікті медициналық сақтандыру міндетті медициналық сақтандыру жүйесіне толықтыру болып табылады. Ол сақтық төлемақыларды, яғни медициналық қызмет көрсетуге жұмсалатын өтемі, жүзеге асыруды қарастыратын жеке басты сақтандыру түрлерінің жиынтығы болып келеді. Сақтық полисінің құны қызметтердің ассортиментіне, емдеуге жататын сырқаттардың түріне, сақтандырылған ауруға қызмет көрсетілетін емдеу мекемелеріне байланысты болады. Ерікті медициналық сақтандырудың негізгі құндылығы қазіргі құрал-жабдықпен жарақталған және жоғары сыныптық мамандары бар клиникаларда сапалы медициналық жәрдем алу мүмкіндігі болып табылады.

Шетел медициналық сақтандыру жүйелері өзара қаржыландыру қағидасымен (жұмыс берушілердің, жұмысшылардың және мемлекеттің, негізінен, төменгі әкімшілік бөлігінің қатысуымен), нысандары мен әдістерінің әртүрлілігімен ерекшеленеді. Денсаулық сақтау саласында өзіндік ерекшеліктері бар мемлекеттер қатарына Израиль, Жапонияны жатқызуға болады.

Израиль денсаулық сақтау жүйесі – бұл өз тәжірибесінде медицинаның соңғы технологиясын пайдаланатын білікті дәрігерлер, ең соңғы құралдармен жабдықталған заманауи клиникалар. Адам басына тиісті медициналық қызметкерлер саны әлем бойынша ең үлкен көрсеткіште. Статистикаға сүйенсек, Израильдегі өмір сүру ұзақтығының орташа деңгейі – ең жоғары көрсеткіштердің бірі. Әйелдерде 79,4 жас болса, ер адамдарда 75,5 жас. Балалар өлімі әлем бойынша ең төменгі көрсеткішті көрсетеді. Израиль денсаулық сақтау саласы мемлекеттік және әлеуметтік медицинаның үйлесімдігі арқасында дамыды. Ауруханалық қассалар арқылы халық өзінің міндетті медициналық көмекпен қамтамасыз етілетініне сенімді. Сақтандыру салымы халықтан денсаулық сақтау саласына төленетін салық түрінде алынады. Израильде денсаулықты сақтандыру туралы мемлекеттік заң жұмыс істейді. Бұл заң бойынша денсаулығын сақтандыру әрбір азамат үшін міндетті іс, мемлекеттік медициналық сақтандыру жүйесі мемлекет тұрғындардың барлығына медицина-

лық көмек алуына кепілдік береді. Израильде медициналық қызмет ұсынатын негізгі 4 ауруханалық касса жұмыс істейді. Әр адам қассаны өз қалауымен таңдауға құқылы. Емделуші емдеу процесіне өзі қатысады, яғни емдеу және диагностика кезеңдердің барлығынан алдын ала хабардар. Медициналық сақтандыру жүйесінде «денсаулық қоржыны» бар.

Медициналық сақтандырудың шығыстық феномені – Жапония. Жапонияда табиғатқа жақындық және жоғары технологиялар үйлесімдік тапқан. Салыстырмалы қысқа мерзімде Жапония әлем бойынша ең үздік денсаулық көрсеткіштеріне қол жеткізді. Жапонияда медициналық қызмет көрсету 2 жүйемен жүзеге асады. Ұлттық сақтандыру жүйесі территориялық принциппен жұмыс істеп, сақтандырылған кәсіпкерлерге және олардың отбасына, мүгедек және жағдайы жоқ азаматтарға медициналық көмекке кепілдік береді. Сақтандыру салымының көлемі көп емес, отбасының табысына байланысты. Медициналық сақтандырудағы салымның жартысын мемлекет төлейді. Сақтандыруды жергілікті билік органдары қадағалайды. Жалдамалы жұмысшыларды сақтандыру – кәсіби принциппен ұйымдастырылған. Үкімет кіші және ірі өнеркәсіп орындарының жұмысшыларының және теңізшілердің сақтандыруын өз мойнына алады. Мемлекеттік қызметкерлер және жеке фирмалар жұмысшылары кәсіби принциппен сақтандыру ұйымдарында сақтандырылады.

Медициналық сақтандырудың мәні барлық адамдарды медициналық сақтандырумен қамтамасыз етуде болып табылады. Оны енгізудің қажеттілігі неде? Демек адамның өз денсаулығына деген жауапкершілігін арттыру үшін, міндетті төлемдердің есебінен қосымша қаржы алу мүмкіндігі үшін және де осы төлемдер жұмыс істеушілердің және кәсіпорындар төлемінің есебінен жүргізіледі. Бүгінгі таңда барлық азаматтар бюджеттік қаржының есебінен тегін медициналық көмектің кепілді мөлшерін алады. Міндетті медициналық сақтандыру жүйесінде жұмыскердің денсаулығын сақтау үдерісіне шарты мен еңбекті қорғауды жақсарту жолы арқылы жұмыс берушінің өзін де кіргізудің маңызы зор. Мемлекет медициналық сақтандырудағы бюджеттік ақшаны тек тұрғындардың әлеуметтік осал тобы үшін ғана жұмсайды – балалар, зейнеткерлер, жұмыссыздар және тағы басқалар. Жиналған қаражаттар Медициналық сақтандыру қорына құйылатын болады.

Медициналық сақтандыру қорының қызметі – тек барлық қаржыны шоғырландыру емес, сон-

дай-ақ, медициналық қызметтің сапасын бақылау да. Біздегі бар медициналық қызмет көрсету жүйесі жаман емес. Өкінішке қарай, біріншіден, ол Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы ұсынған 6-8%-ға жеткен жоқ; екіншіден, денсаулық сақтаудың өзінде шешілмеген мәселелер көп; саланы модернизациялау, елдің алдына қойған мақсаттарына сәйкес, оны жаңа деңгейге көтеру мәселесі өзекті болып тұр.

Міндетті медициналық сақтандыру түрі бойынша азаматтардың қорға аударатын жарнасының мөлшері мемлекет көлемінде бекітіледі. Қазақстанда жұмыс берушілер жарнасының көлемі кірістің 5 %-ын құрайтын болады. Ал қызметкерлер жарнасының мөлшерлемесі табыстың 2%-ын құрамақ. Бұл орайда, олар 2019 жылдан – 1 пайыз, 2020 жылдан бастап – 2 пайыз мөлшерінде қаржы аудару бастайтынын айта кету керек.

Сонымен қатар мамандардың айтуынша, міндетті медициналық сақтандыру жүйесі медицина саласындағы қызмет көрсету мәдениетін көтереді. Сондай-ақ, денсаулық сақтау жүйесінде орын алып отырған мәселелерді тиімді шешіп, кемшіліктерді жоюға жол ашады. Және де жаңа жүйеде үш қатысушы болады. Олар: мемлекет, емделуші және жұмыс беруші. Бұл жүйе тұрғындардың қажеттілігіне де жауап береді. Сондай-ақ, жұмысшылардың денсаулығын қорғау саласында жұмыс берушінің саясатын да айқындап береді.

Сонымен қатар міндетті медициналық сақтандыру, денсаулық сақтауды ресурстық қамтамасыз етуді арттыруға, экономикалық қызығушылықты және медициналық ұйымдар мен медициналық қызметкерлердің өз қызметінің соңғы нәтижесіне жауапкершілікті арттыруға мүмкіндік береді. Кәсіпкерлер жұмыскерлерінің денсаулығын сақтауға мүдделі болады. Яғни әр азамат өз денсаулығына өзі жауапты екенін түсініп, ол үшін белгілі бір салымдар жасап тұруы тиіс.

Қорытындылай келе, медициналық сақтандыруға бөлінетін, жиналған қаржының қатаң бақылауда болуы міндетті. Науқастардың сұранысына орай қолжетімді болып, азаматтарымыз қай жерде жүрсе де, міндетті медициналық сақтандырудың аясында медициналық көмекті ала алатындай болғаны жөн. Қандай сақтандыру жүйесін енгізсе де, бірінші орында қарапайым халықтың жағдайы ескерілуі керек. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамытудың 2011 – 2015 жылдарға арналған «Саламатты Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасымен шетел азаматтарды міндетті медициналық

сақтандырудың тетіктерін әзірлеу көзделген, бұл да саланы одан әрі дамыту үшін мүмкіндік туғызады. Денсаулық – адам өміріндегі ең зор байлық. Бірақ адамдар оған сырқат бойын алып, мазалай бастаған кезде ғана назар аударады.

Жалпы алғанда, медициналық сақтандырудың дамуы қазіргі кездегі денсаулық сақтау жүйесіндегі кемшіліктерді азайтып, жүйесіз жүрген істерді біршама жүйелеуге жол ашады. Бұл әлемдік тәжірибеде дәлелденген.

Әдебиеттер

- 1 Шахов В.В. Страхование: Учебник для вузов. Переработанное издание. – М.: ЮНИТИ, 2010.
- 2 Внедрение обязательного медицинскогострахования стимулирует развитие страхового рынка // Эксперт Казахстан. – 2012. – №13 (354).
- 3 Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамытудың 2011-2015 жылдарға арналған «Саламатты Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы // ҚР Президентінің Жарлығы. – 29 қараша 2010 ж. – №1113.
- 4 Миронов А.А., Таранов А.М., Чейда А.А. Медицинское страхование: учебник/– 2-е изд. пер. и доп. – М.: Наука, 2002. – 312 с.

References

- 1 Wahov V.V. Strahovanie: U4ebnik dlya vuzov. Pererabotannoe izdanie. – М.: YUNITI, 2010.
- 2 Vnedrenie obyazatel^nogo medicinskogostrahovaniya stimiliruet razvitie strahovogo rynka //Ekspert Kazahstan.– 2012. – №13 (354).
- 3 Kazakstan Respublikasynyn densaulyk saktau salasyn damytudyn 2011-2015 jyldarga amalghan «Salamatty Kazakstan» memlekettik bagdarlamasy // KR Prezidentinin Jarlygy.–29 karawa 2010 j. – №1113.
- 4 Mironov A.A., Taranov A.M.,4eida A.A. Medicinskoe strahovanie: u4ebnik/– 2-e izd. per. i dop. – М.: Nauka, 2002 – 312 s.